

Fig. 1. Roskilde Jomfrukloster. Indre, set mod Vest.

E. M. 194 3

ROSKILDE ADELIGE JOMFRUKLOSTERS KAPEL SØMME HERRED*

Roskilde adelige Jomfrukloster er oprettet af den tidligere Hovedgaard, Sortebrødre-
gaard, der laa paa det nedrevne Dominikanerklosters Grund. Denne Gaard til-
hørte vistnok Kansler Peder Reedtz og hans Svoger Jakob Arenfeldt i Fællesskab,
o. 1660; senere skiftede den Ejer flere Gange, men solgtes 1698 af Købmand Evert
Weinman i København til Margrethe Ulfeld, Enke efter Søhelten Niels Juel (død 1697)
og Berte Skeel, Enke efter Generalløjtnant Niels Rosenkrantz (død 1676). Af disse to
Damer stiftedes Klosteret 19. Marts 1699¹ — Statutterne fik kgl. Stadfæstelse 18. April
samme Aar — for Jomfruer af den danske Adel eller Døtre af Mænd »i Overchargerne«. De oprindelige Bygninger er fredet i Klasse A. Kapellet, der ligger paa første Sal i Klo-
sterets Sydføj, er offentligt tilgængeligt under Gudstjenester, som holdes hveranden
Søn- og Helligdag af Sognepræsten i Himmelev. Det tidligere Roskilde Jomfrukloster
Sogn var Anneks til Himmelev fra o. 1737 til 1871.

Klosteret, der ligger omtrent paa det gamle Sortebrødrekløsters Grund
(sml. S. 159), bestaar foruden af en stor, moderne Tilføjelse fra 1909 af en
trefløjet Bygning med Hovedfløj mod Øst fra o. 1550 og to Sidefløje mod
Nord og Syd. Alle tre Fløje er opført af røde Munkesten i ret regelmæssigt

* Skønt Jomfruklosteret tilhører Sømme Herred, behandles det dog af praktiske
Hensyn under Roskilde By.

Munkeskifte; deres forhakkede Udseende viser, at det er ældre, tidligere brugt Materiale, der er anvendt, sikkert fra det gamle Sortebrødrekloster. De brede Skrabefuger, der er tværet ud over Stenene, dominerer nu i nogen Grad Murværkets Udseende; men oprindelig har Fugerne haft rundet Midtrille og været rødmaledede, hvorefter Fugeridsen har været optrukket med hvid Farve. Af denne Behandling ses endnu Spor paa Hovedfløjens Sydgavl, hvor Fugerne er bevaret med rød og herover liggende hvid Farve.

Kirken, der er indrettet i Sydløjen 1701, optager næsten hele første Stokværk. Den lyse, 13,30x6,65m store Sal faar Lys fra seks fladrundbuede Yinduer, tre mod Nord og tre mod Syd. Vestmuren har udvendige Spor af to tilsvarende, blændede Vinduer. Adgangen er ad en nyere, rundbuet Dør i Nordøstenden; paa samme Væg mod Sydøst er malet en ganske lignende Dørfylding. I Nord- og Sydveggen er indrettet to Skabe med Glaslaager, hvor bl. a. Klosterets bekendte Samling af Ligprædikener m. m. opbevares. Rummet har Gibsloft med kraftig Profilgesims og midtpaa tre Barokfelter, ligeledes med kraftige Profilrammer. Væggene er rødmaledede. Kirkesalen istandsattes 1856 og 1891.

INVENTAR

Alterbordet, i Kirkesalens Vestende, er en umalet Fyrretræskasse, der dækkes af et nyere Alterklæde.

Altertavlen, en sen Udløber af Bruskarokstilen, stammer fra Kapellets Indretning o. 1700. Storstykket tredeles af to snoede Søjler med korintiske Kapitæler; i det brede Midtfelt ses Opstandelsen i en smal Ramme med gennembrudt Bølgeranke, de smalle Sidfelter optages helt af store Evangelistfigurer, Markus og Johannes; de to andre staar paa Gesimsen. Figurskæringen er stiv og haandværksmæssig uden Liv. De smalle Vinger flankeres af Englehermer. Postamentstykket er ret højt og stærkt indsvæjet med flankerende Englehoveder og helt løsrevet fra Tavlens arkitektoniske Opbygning. Det omslutter et ovalt Felt (Fig. 2) med en Nadverfremstilling. I Topfeltet ses Himmelfarten, og Topstykket krones af Margrethe Ulfelds og hendes Mands Vaaben og Initialerne: H N I og F M V F. Tavlen staar i rensset Eg med sparsom Forgyldning. Kun Vaabnene bærer Farver.

Altersølv. *Kalk* med Københavns Mærke 1701, 20 cm høj, med rund, svagt profileret Fod paa svær Fodplade og Skaft som en symmetrisk Barokbaluster. Paa det store, ret lave Bæger er Juels og Ulfelds hjælmede Vaaben med Initialer som Altertavlen og indprikket Aarstal: 1701. Dette Aarstal er ogsaa graveret under Fodpladen, hvor desuden Vægtangivelsen, 42 L, og en kraftig Oldermandsranke ses; Mestermærke for Ditlev Brasenhauer 1701 (Oirik 121).

E. M. 1943

Fig. 2. Roskilde Jomfrukloster. Detail af Altertavlens Fodstykke (S. 116).

Glat *Disk*, sikkert samtidig med *Kalken*. Under *Bunden* indprykket: 11 l. og 1 q.; desuden nyere *Disk*, stemplet: P. Hertz, København. *Oblatæske* (Fig. 6), skænket af Dorothea Thott (Inventarium), med Københavns Vaaben 1701, cylindrisk, med opdrevet *Hvirvelroset* om et glat *Midtfelt*, i hvilket er indfattet en *Safir*. Under *Bunden* indprykket 6 l. og 2 q.; udslidt *Mestermærke*, vistnok ogsaa for *Ditlev Brasenhauer*.

Alterstagerne er af svær *Baroktype*, o. 1700, med rigt leddelt *Skaft* og svulmende *Fodskaal*, under hvilken der er *Spor* efter tre *Ben*; 43 cm høje.

Alterbog fra 1908, men med dobbelte *Sølvbeslag* fra 1701. I *Hjørnerne* *Evangelisterne* og deres *Tegn*, midtpaa en *Oval* med *Juels* og *Ulfelds* hjælmede *Vaaben* og *Initialer* som *Altertavle* og *Kalk*. 1824 omtales *Bogen* med sort *Corduansbind* og *Sølvspænder*, »hvilke dog ere meget *brystfeldige*«, 8 *Hjørnebaand* og 2 *Sølvplader* med de nævnte *Vaaben* (Inventarium).

Messehagel (Fig. 3) fra o. 1700, af rødt *Fløj*l med *Sølvgalioner*. Paa *Ryggen* reliefbroderet *Krucifiks* i *Sølv* paa grøn *Høj*; *Fløj*let er enkelte *Steder* fornyet og stoppet.

Døbefont af *Træ*, nyere, egemalet.

Daabsfad af sydtysk *Arbejde*, fra o. 1550, med *Marie Bebudelse* i *Bunden*. Tvm. 40,5 cm.

G. K. K. 1943

Fig. 3. Roskilde Jomfrukloster. Messehagel (S. 117).

E. M. 1943

Fig. 4. Roskilde Jomfrukloster. Prædikestolsfelt (S. 118).

Prædikestol, samtidig med og fra samme Værksted som Altertavlen, bestaaende af 4 Fag med Reliefskæringer i Storfelterne af Bebudelsen, Hyrdernes Besøg i Stalden (Fig. 4), Korsfæstelsen og Opstandelsen, alle Scener omgivet af en Krans af Klokkeblomster. Paa Hjørnerne staar Dobbeltthermer, ialt syv, idet det første Felt savner en Herme paa venstre Side. Felter og Hermer, der nu staar i rensat Eg, er indsat i ret plumpt, profileret Rammeværk af Fyr; Underbaldakinen har Hængeknop formet som Vindru eklase. Rammeværket er egetræsaadret. Himmelen har svejfede Topstykker og Baldakin kronet af Kugle; paa Undersiden ottekantet Roset med malet Due.

Stolestaderne er nyere, formodentlig fra Hovedistandsættelsen 1856.

Prismelysekrone, nyere.

Krucifiks (Fig. 5) af Ben, fra o. 1525, anbragt i en lille Trækasse. Den fint skaarne Figur bærer Tornekronen og har næsten vandret strakte Arme. Kroppen er slank og meget langstrakt, Fødderne krydslagte, Lændeklædet har Knude og to flagrende Flige. Det høje Korstræ staar paa en Kalvariehøj, der hviler paa et sarkofaglignende Fodstykke af Træ, hvis Forside bærer et udskåret Vaaben for (Egern-) Friis, holdt af to Putti. I Fodstykkets Forside staar med fordybede, gyldne Versaler: »Spes mea Christus. D. Iohan.

Frysius ca(n)celarius etc. 1546« (»Kri-
stus er mit Haab. Hr. Johan Friis,
Kansler etc.«). Krucifiks og Fodstykke
er anbragt i en Trækasse, hvis Top-
stykke bærer to Rosenkrans-Vaaben
flankeret af Skeel og Krabbe. Paa Hæn-
gestykket er der malet gyldne Versaler
paa sort Baggrund: »Christi Kaars for
Christi Skyld Mand bør at ære; Christo
self oc ey hans Kaars bør paa kaldet
være. H. Erich Rosenkrantz«. Paa
Kassens Bagside er malet et hvidt, op-
rullet Papirark beskrevet med sorte
Versaler: »Dette Crusefix med Bierg
oc Waaben hafver Candsellen Her Io-
han Fris til Baareby oc Hesselagen(!)
skaared med sin egnn Hand, oc er af
Fruu Margretta Krabbe sa. Her Erich
Rossenkrantzes gifved til Iamfruu
Claasteredz Kirke.« Traditionen om,
at Johan Friis selv har skaaret Krucifik-
set, kan dog næppe være rigtig. Det
er et professionelt Arbejde.

Indskrifttavle af gotlandsk Kalksten,
150 x 80 cm, med rektangulært Felt
foroven, hvori Rosenkrans' og Skeels
hjelmede Vaaben, er indsat i Kapellets
Østmur, men stammer fra Klosterets
Begravelseskapel i Domkirken. Ind-
skriftens fordybede, gyldne Versaler
meddeler, at Fru Berte Skeel, sal. Gene-
ralløjtnant Niels Rosenkrantzes til Zel-
søe har købt og betalt dette Kapel af
Roskilde Qomkirke, »og gifvet med all
sin Brug til Roskilde Iomfrue Kloster,
som det nu forefindes med Begravelse,
Stolestæd og Pulpitur, som saalenge
Iomfru-Klosteret er til skal høre det til
efter kongl. Confirmation Anno 1700«2.

E. M. 1943

Fig. 5. Roskilde Jomfrukloster. Krucifiks
(S. 118).

GRAVMINDER

I Klosterets Have, op ad Vestmuren staar to Fragmenter af *Gravsten*, der er hidført andetsteds fra.

1) O. 1520. » . . . uxore sua Dorothea . . .« (» . . . sin Hustru Dorothea . . .«). Gotlandsk Kalksten, nu 126x84 cm, med Reliefminuskler; kun en Del af Stenens venstre Side er bevaret; i Hjørnerne Cirkler med Slynngaandramme og Kranie. Midtfeltet viser Rester af et stort, hjælmet, næsten forvitret Vaaben.

2) O. 1575. Trapezformet Sten, hvis Indskrift er helt udslidt. Foroven Rester af et ornamenteret Gavlfelt med Vifteornament, forneden Skjold med Bomærke. Som Trappetrin ved Godsforvalterens Bolig³.

3) O. 1585. » . . . n Borger . . . Id, som døde then 12 Martii Aar 1585. Gud gifve hanem en salig Opsta(n)dels(e), Amen«³. Gotlandsk Kalksten, trapezformet, nu 142 cm høj, med fordybede Versaler. Langs Siderne kannelerede Pilastre og forneden under det forsænkede Indskriftfelt symmetrisk Bomærkeskjold (sml. *Gravsten Nr. 4 i Vor Frue S. 89*). Fra »Roskilde Højrenaisance-Mesterens« Værksted.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber, Inventarier, Synsforretninger m. m. 1698 ff. (Klosterarkivet). — Museumsindberetning 1943 af E. Moltke og K. Weber-Andersen.

H. Behrmann: Grundrids til en Beskrivelse af Roskilde. 1832. S. 306—10. — V. Skeel: Optegnelser om Roskilde Adelige Jomfrukloster. Kbh. 1867. — J. Kornerup: Roskilde Minder (ed. Arthur Fang 1907) S. 95—98. — Louis Bobé: Roskilde Adelige Jomfrukloster 1699—1899. Roskilde 1899. — Vilh. Lorenzen: De danske Dominikanerklostres Bygningshistorie. 1920. S. 57—59.

¹ Sml. Kronens Skøder 26. Maj 1699. ² Sml. Kronens Skøder 28. Sept. 1700.

³ Løffler: *Gravstenene i Roskilde S. 91*.

Fig. 6. Roskilde Jomfrukloster. Oblatæske 1701 (S. 117).